

УДК 332.1

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.37>**Лондаренко Д.О.**здобувач наукового ступеня,
судово-економічний експерт
ПП «ГАЛАЕКСПЕРТ»

РЕСУРСНО-ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

У статті розглянуто моделі модернізації економіки регіону, особливе позиціонування фінансової складової в ресурсному потенціалі регіону та її взаємодію з іншими компонентами такого потенціалу. Наголошено, що дослідження сучасних моделей модернізаційного аналізу показує, що на відміну від підходів, що застосовувалися в рамках класичних модернізаційних досліджень, вони відрізняються значно більшою гнучкістю і еластичністю по відношенню до досліджуваної реальності, тимчасовим і просторовим її вимірам. Крім того, ці моделі більш продуктивні при вивченні регіональної динаміки модернізації, оскільки не припускають розгляд національної економічної системи як однорідного єдиного цілого (моноліту), що функціонує за одними і тими ж інституційними, господарськими та економічними механізмами в кожній підсистемі і на всьому часовому інтервалі. Обґрунтовано, що модернізаційна парадигма регіональної економіки, яка сформувалася переважно під впливом еволюціонізму і функціоналізму, сама постійно розвивається і удосконалюється, розвиток теорії модернізації є орієнтиром інноваційного розвитку економічних систем мезорівня, що характеризується суттєвим розкидом показників природно-ресурсного, економічного, фінансового, інституційного та інших видів потенціалу, а також рівнів їх соціально-економічного розвитку. Остання обставина, настільки характерна для України, накладає великий відбиток на вибір моделей регіональної модернізації, включаючи форми організації виробничої та інноваційної діяльності в межах конкретного регіону. В статті також наведені показники валового регіонального продукту (ВРП) по регіонах України 2013–2018 рр. Запропонована модель територіальної організації фінансової сфери та зазначено її роль у формуванні ресурсних потоків. Обґрунтовано основні напрями модернізації регіональної економіки.

Ключові слова: інноваційно-галузева модернізація, науково-технічний розвиток, регіональна економіка, інноваційна інфраструктура, економічне регулювання, кластеризація, структурні зрушення, сталий розвиток, валовий регіональний продукт.

Вступ та постановка проблеми. Актуальність теми даного дослідження визначається стрімко зростаючим впливом таких нових форм інтеграції науки і виробництва на регіональному рівні, як технополіси і технопарки, на інноваційну перебудову галузевої і територіальної структури економіки регіонів розвинених країн світу. В умовах високих темпів інтеграції внутрішніх і зовнішніх ринків, руху капіталів і прискорення інвестиційних потоків сталий економічний і соціальний розвиток регіонів України передбачає динамічний, взаємопов'язаний і збалансований розвиток в регіонах сфер матеріального виробництва і виробничої інфраструктури, зростання чисельності населення і розвиток соціальної сфери. Ефективне функціонування регіональних соціально-економічних підсистем, підвищення рівня і якості життя населення на основі більш повного і ефективного приведення в дію виробничого, людського, природного, науково-технічного потенціалу регіонів, досягнення в них високих темпів економічного зростання може бути реалізовано тільки при забезпеченні інноваційного розвитку регіонів, основу якого становить інноваційно-технологічна модернізація економіки. У свою чергу вона являє собою удосконалення і оновлення економіки на основі впровадження новітніх науково-технічних досягнень і прогресивних технологій, здійснення ефективних структурних зрушень та інституційних перетворень, спрямованих на економічне зростання і підвищення конкурентоспроможності економіки регіону в міжрегіональному і міжнародному поділі праці. У нашій країні інноваційно-технологічна модернізація регіональної економіки тільки починає відбуватися, в стадії становлення знаходяться і наукові

підходи до формування стратегії розвитку технополісів, організації системи управління ними в умовах українських регіонів. Ефективні структурні зрушення в економіці регіонів, усунення сформованих галузевих і територіальних диспропорцій, подолання сировинної і напівпродуктової спрямованості промисловості, обмеження і регулювання монополізму в окремих сферах діяльності, забезпечення високих темпів впровадження досягнень науки і техніки, прискорений розвиток секторів промисловості, що виробляють конкурентоздатну кінцеву продукцію, є пріоритетними напрямками інноваційного розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем інноваційно-технологічної модернізації регіональної економіки присвячені праці таких дослідників, як Авдулова О., Глазнер Н., Кулькіна О., Келле В., Клейн Е., Татаркіна О., Дагаєва А., Суховій А., Перевалова Ю., Нестеренко О., Ятнова О., Голова В., Кузнецова Г., Лагодієнко В., Тимоніна В., Богатирьова О., Шумпетер Й. та ін.

Незважаючи на увагу, яка приділяється проблемам інноваційно-технологічної модернізації економіки регіонів в Україні, існує необхідність в розробці науково-обґрунтованої теоретичної та практичної бази по формуванню інноваційних науково-технологічних об'єктів регіонального значення.

Метою роботи є обґрунтування моделей модернізації економіки регіону, а також дослідження фінансової складової в ресурсному потенціалі регіону та її взаємодію з іншими компонентами такого потенціалу.

Результати дослідження. Триваючі процеси глобалізації і територіальної локалізації національної еконо-

міки визначають теоретико-прикладну і методологічну значимість виділення і спеціального вивчення регіонального рівня в економічних дослідженнях, присвячених аналізу умов і факторів модернізації, стійкості та економічного зростання. Регіоналізація суспільного життя на практиці проявляється в здатності регіону швидко і чітко реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої кон'юнктури як країни в цілому, так і світового економічного простору, здійснювати швидко адаптацію до динамічно-мінливих умов, в тому числі, і, перш за все, за рахунок інструментів модернізаційної політики. У зв'язку з цим вимоги до ефективної організації регіонального ресурсного потенціалу, задіяного в проекти модернізації економіки регіону, як більш «мобільні» в порівнянні з глобальними проектами (реалізованими в рамках національної економічної системи в цілому), значно зростають. У рамках даних вимог питання розробки та реалізації нових інструментів регіональної модернізаційної політики має базуватися на врахуванні тісного взаємозв'язку та взаємопроникнення різних компонент ресурсного потенціалу території, а також системоутворюючої функції його фінансової компоненти [10].

Ретроспективний аналіз становлення і розвитку теоретико-концептуальних і прикладних моделей модернізації економіки показав, що в рамках традиційної парадигми модернізації був розроблений ряд підходів, що пояснюють різні аспекти і наслідки процесів економічного розвитку, обумовлених реалізацією їх системних функцій в межах держав різного типу. У контексті сформованої у світовій економічній думці «теорії ешелонів модернізації» до першого з них (модернізація проходить органічно і основні модернізаційні процеси йдуть знизу) відносяться країни Західної Європи, Північної Америки та Австралія. У країнах другого ешелону (Україна, Японія, Туреччина, деякі країни Східної Європи та Латинської Америки) стимулом початку модернізаційних перетворень була відповідь еліти на «виклик Заходу», а локомотивом модернізації була держава, яка активно впроваджувала запозичені інновації в різні ієрархічні рівні економічної системи країни, наслідком чого стала індустріалізація. Третій ешелон складають інші країни, в яких модернізація починалася через систему колоніалізму [2].

Для опису процесів модернізації в другому ешелоні, коли країни, намагаючись подолати свою відсталість від провідних держав Західної Європи, прагнуть зробити ривок у своєму розвитку, використовується концепція «наздоганяючої модернізації», яка, в першу чергу, розумілася як форсована модернізація господарства, стратегічна роль в якій відводилася державі. В Україні ці концепції, з одного боку, знайшли вираження в різних наукових теоріях модернізації, з іншого-отримали втілення в певних політичних проектах модернізації України та її регіонів [6].

Оскільки політичні проекти модернізації виявилися, як правило, незавершеними в класичному розумінні, то виникли різні теорії часткової модернізації (наприклад, індустріалізація).

В умовах появи безлічі «модернізмів», які складаються на локальному рівні, стали розроблятися національні проекти модернізації. У цих проектах акценти робляться на необхідності вирішення, перш за все, актуальних проблем, без яких неможливий розвиток

конкретних суспільств, зокрема, стимулювання соціально-економічного розвитку території. При цьому прихильники національних проектів модернізації підкреслюють можливість їх реалізації тільки на основі досягнення певного рівня засвоєння західного досвіду: треба спочатку пройти певний рівень вестернізації і лише потім перейти до власної моделі розвитку [4].

Як показала історія, модернізаційна парадигма української економіки, з одного боку, базується на обліку світових тенденцій і моделей модернізації, з іншого – формується і розвивається під впливом специфіки та особливостей національних умов господарювання, зокрема, регіоналізації економічної діяльності. Наслідком цього стало перетворення спочатку досить односторонньої і абстрактної теоретичної моделі модернізації національної економіки України в багатовимірну і еластичну по відношенню до емпіричної реальності. Тому зараз, зіставляючи різні теоретико-методологічні підходи до розвитку і здійснення процесів модернізації в економіці нашої країни, можна говорити про необхідність, а потім і про адекватність їх застосування до різних просторових сегментів, включаючи найважливіший компонент – регіональний (мезоекономічний) [8].

При цьому модернізаційна парадигма регіональної економіки, що сформувалася переважно під впливом еволюціонізму і функціоналізму, сама постійно розвивається і удосконалюється, що може бути пояснено наступним: з одного боку, ці процеси об'єктивно обумовлені факторами зовнішнього середовища, що динамічно змінюються (макроекономічна політика країни і тенденції розвитку світової економіки), з іншого – розвиток теорії модернізації є орієнтиром інноваційного розвитку економічних систем мезорівня, що характеризується суттєвим розкидом показників природно-ресурсного, економічного, фінансового, інституційного та інших видів потенціалу, а також рівнів їх соціально-економічного розвитку [1].

Остання обставина, настільки характерна для України, накладає великий відбиток на вибір моделей регіональної модернізації, включаючи форми організації виробничої та інноваційної діяльності в межах конкретного регіону (рис. 1).

Висока міжрегіональна асиметрія, сильна диференціація рівнів включеності різних регіонів у глобальну економіку, селективна інвестиційна привабливість створюють різні умови формування та реалізації модернізаційної політики. Це пояснює важливість уточнення конкретних регіональних умов формування адаптивного механізму ресурсного забезпечення проектів модернізації окремих територій в межах областей. Області як державний інститут реалізації регіональної інвестиційної політики можуть бути включені в процес забезпечення дифузії інновацій та формування конкурентоспроможного метарегіонального комплексу на основі прискореного розвитку окремих суб'єктів і стимулювання їх інтеграції в єдину систему [9].

Аналіз показує, що інтенсивно сформоване ринкове середовище в 90-і рр. XX ст. в Україні сприяло розвитку надлишкової, надмірної територіальної диференціації економічних і соціальних показників розвитку регіонів, наростанню поляризації як у співвідношенні рівнів економічного розвитку між регіонами країни (табл. 1).

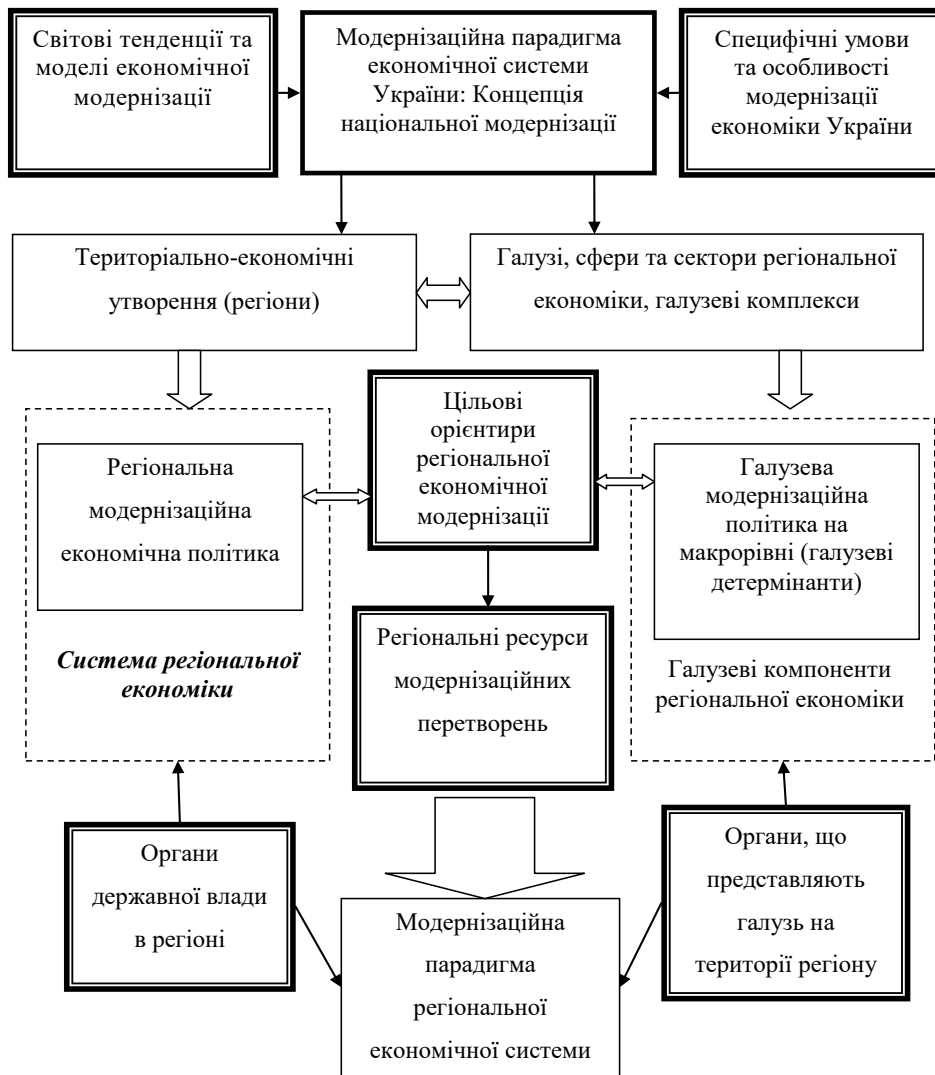

Рис. 1. Процес формування регіональної модернізаційної економічної політики

Джерело: розроблено автором

Значною мірою саме з проблемою диспропорційності в розвитку окремих регіонів по території країни безпосередньо пов'язане питання різних швидкості і масштабів модернізаційних перетворень, накопичення і використання їх ресурсного потенціалу, включаючи системоутворюючий компонент – фінансовий. Це також підтверджує доцільність спеціального аналізу та комплексного обліку регіонального аспекту в процесі управління ресурсними потоками відповідно до обраної моделі модернізації регіональної економіки, тобто врахування специфіки та особливостей відтворювального процесу в межах конкретної території [3].

Найбільш серйозні негативні соціальні та економічні наслідки від інтеграції України в світовий економічний простір можуть отримати, перш за все, регіони, виробництво яких страждає в силу нерівномірного розміщення по території країни щодо конкурентоздатних виробництв.

Дослідження сучасних моделей модернізаційного аналізу показує, що на відміну від підходів, що застосовувалися в рамках класичних модернізаційних

досліджень, вони відрізняються значно більшою гнучкістю і еластичністю по відношенню до досліджуваної реальності, тимчасовим і просторовим її вимірам. Крім того, ці моделі більш продуктивні при вивченні регіональної динаміки модернізації, оскільки не припускають розгляд національної економічної системи як однорідного єдиного цілого (моноліту), що функціонує за одними і тими ж інституційними, господарськими та економічними механізмами в кожній підсистемі і на всьому часовому інтервалі [5].

При цьому розгляд регіону з економічної точки зору в якості об'єкта модернізації базується на наступному визначенні: під регіоном розуміється частина території України, що володіє спільністю економічних і соціально-економічних та інших умов.

Під модернізацією регіональної економіки розуміється рух регіону до прогресу, побудова сучасного суспільства на рівні регіону. Це повною мірою узгоджується з уявленням про модернізацію в економіці, яку пропонуємо висвітлювати в контексті наступних основних напрямків:

Таблиця 1

Показники валового регіонального продукту (ВРП) по регіонах України 2013-2018 рр.

Ранг	Регіон	ВРП 2018 р. (млн. грн.)	ВРП 2013 р. (млн. грн.)
	м. Київ	298000	275685
	Донецька область (без врахування ОРДЛО)	137500	170775
	Дніпропетровська область	128010	147970
	Харківська область	73663	82223
	Київська область	67601	69663
	Одеська область	71583	64743
	Львівська область	59268	61962
	Луганська область (без врахування ОРДЛО)	31356	58767
	Полтавська область	45108	56580
	Запорізька область	54035	54828
	Вінницька область	37885	33024
	Івано-Франківська область	29806	32286
	Черкаська область	29510	31265
	Миколаївська область	29770	29205
	Хмельницька область	27366	26237
	Сумська область	24903	24933
	Житомирська область	27803	24849
	Чернігівська область	21586	23934
	Кіровоградська область	22270	22056
	Рівненська область	20400	21795
	Закарпатська область	20016	21404
	Волинська область	21392	20005
	Херсонська область	19895	19357
	Тернопільська область	17727	17957
	Чернівецька область	12402	13166

Джерело: систематизовано автором на основі даних Державної служби статистики

1) освоєння виробництва продуктів сучасного технологічного рівня в масштабах, що дозволяють вітчизняним компаніям зайняти гідні позиції на світових ринках.

2) оновлення виробничого апарату, заміна застарілого обладнання і технологій на сучасні, більш продуктивні.

3) органічне включення в новітні світові інноваційні процеси, повна інтеграція в світову економіку, якнайшвидше використання всіх важливих нововведень, в тому числі новинок в області організації та управління.

4) перепідготовка, перекваліфікація або заміна кадрів, перенавчання і перевиховання населення, засвоєння іншого способу мислення, відповідного вимогам часу.

5) здійснення структурних зрушень в економіці, формування виробничої структури, що відповідає критеріям розвиненої індустріальної країни. Це передбачає підвищення у ВВП і експорті частки продуктів з високою доданою вартістю, продуктів нової інформаційної економіки, відхід від сировинної орієнтації експорту.

Дослідження ресурсної складової даного процесу дозволяє стверджувати, що в контексті відповідного розвитку регіональної економіки комплексний вплив на всі елементи системи регіонального відтворення чинить фінансова сфера, що дозволяє говорити про її особливе позиціонування в структурі ресурсного потенціалу мезоекономічного інноваційного розвитку.

Такий взаємозв'язок фінансової компоненти ресурсного потенціалу модернізації регіональної економіки утворює специфічну модель територіальної організації фінансової сфери регіону (рис. 2), що визначає всі інші ресурсні потоки, які формуються у відповідності з здійснюваними в її межах проектами модернізації.

Висновки. Висока міжрегіональна асиметрія, сильна диференціація рівнів включеності різних регіонів у глобальну економіку, селективна інвестиційна привабливість створюють різні умови формування та реалізації модернізаційної політики. Це пояснює важливість уточнення конкретних регіональних умов формування адаптивного механізму ресурсного забезпечення проектів модернізації окремих територій в межах областей. Області як державний інститут реалізації регіональної інвестиційної політики можуть бути включені в процес забезпечення дифузії інновацій та формування конкурентоспроможного метарегіонального комплексу на основі прискореного розвитку окремих суб'єктів і стимулювання їх інтеграції в єдину систему.

В питанні формування ресурсної складової регіональної модернізації відзначається деяке «розмиття» галузевих аспектів і посилення акценту на територіально-локалізованих факторах, включаючи формування адаптивного фінансового середовища, що об'єднує всі ресурсні потоки, які забезпечують модернізаційні перетворення регіональних економік.

Список використаних джерел:

1. Качала Т. М. Модернізація як необхідна умова економічної відбудови. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2016. № 2. С. 163–171.
2. Лібанова Е. М. Соціальні проблеми модернізації української економіки. *Демографія і соціальна політика*. 2017. № 1. С. 5–22.
3. Мармуль Л. О., Коваленко І. В. Державне регулювання інвестиційної діяльності переробних підприємств агропромислового комплексу. *Економіка АПК*. 2018. № 12. С. 62–69.
4. Онищенко В. Модернізація як імператив розвитку України. *Економіка України*. 2011. № 7. С. 4–14.
5. Побережников І. В. Модернізація: теоретико-методологічні підходи. *Економічна історія. Обозрение* / под ред. Л.И. Бородин. Москва, 2012. С. 146–168.
6. Полтерович В. Стратегії модернізації, інститути та коаліції. *Вопросы экономики*. 2018. № 4. С. 4–24.
7. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности / Дж. Сорос; пер. с англ. Москва : ИНФРА-М, 1999. XXVI. 262 с.
8. Структурні зміни та економічний розвиток України / за ред. Л.В. Шинкарук; Ін-тут екон. та прогнозування. Київ : ВПЦ «Експрес», 2011. 696 с.
9. Філіпенко А. В. Модернізація економіки України в умовах глобалізації. *Вісник НАН України*. 2000. № 1. С. 34–43.
10. Шашина М. В. Сутнісні ознаки структурної модернізації регіональної економіки. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 59–66.

References:

1. Kachala T. M. Modernization as a necessary condition for economic reconstruction. *Bulletin of the Volyn Institute of Economics and Management*. 2016. № 2. PP. 163–171.
2. Libanova E. M. Social problems of modernization of the Ukrainian economy. *Demography and social policy*. 2017. № 1. PP. 5–22.
3. Marmul L. O, Kovalenko I. V. State regulation of investment activities of processing enterprises of the agro-industrial complex. *Economics of agro-industrial complex*. 2018. № 12. PP. 62–69.
4. Onishchenko V. Modernization as an imperative for the development of Ukraine. *Ukraine economy*. 2011. № 7. PP. 4–14.
5. Poberezhnikov I. V. Modernization: theoretical and methodological approaches. *Economic history. Review* / ed. L.I. Borodkin. Moscow, 2012. PP. 146–168.
6. Polterovich V. Modernization strategies, institutions and coalitions. *Issues of economics*. 2018. № 4. PP. 4–24.
7. Soros J. The crisis of world capitalism. Open society in danger / J. Soros; lane. with English Moscow : INFRA-M, 1999. XXVI. 262 p.
8. Structural changes and economic development of Ukraine / ed. L.V. Shinkaruk; In-here econ. and forecasting. Kyiv : VPC "Express", 2011. 696 p.
9. Filipenko A. V. Modernization of Ukraine's economy in the context of globalization. *Bulletin of the NAS of Ukraine*. 2000. № 1. PP. 34 – 43.
10. Shashina M. V. Essential features of structural modernization of the regional economy. *Economic analysis*. Ternopil, 2018. Volume 28. № 4. PP. 59–66.

Londarenko Daria

Candidate for an academic degree,
Forensic economic expert
PE «GALAEKSPERT»

RESOURCE AND INNOVATION ASPECT OF REGIONAL ECONOMIC MODERNIZATION

The article considers models of modernization of the regional economy, special positioning of the financial component in the resource potential of the region and its interaction with other components of such potential. It is noted that the study of modern models of modernization analysis shows that in contrast to the approaches used in the framework of classical modernization studies, they are significantly more flexible and elastic in relation to the studied reality, its temporal and spatial dimensions. In addition, these models are more productive when studying the regional dynamics of modernization, since they do not involve considering the national economic system as a homogeneous single whole (monolith), functioning according to the same institutional, economic and economic mechanisms in each subsystem and over the entire time interval. It is proved that the modernization paradigm of the regional economy, which was formed mainly under the influence of evolutionism and functionalism, itself is constantly developing and improving, the development of the theory of modernization is a guideline for the innovative development of meso-level economic systems, characterized by a significant spread of indicators of natural resource, economic, financial, institutional and other types of potential, as well as the levels of their socio-economic development. The latter circumstance, so characteristic of Ukraine, leaves a big imprint on the choice of models of regional modernization, including the forms of Organization of production and innovation activities within a particular region. The article also presents indicators of gross regional product (GRP) for the regions of Ukraine in 2013-2018. A model of territorial organization of the financial sector is proposed and its role in the formation of resource flows is indicated. The main directions of modernization of the regional economy are substantiated.

Key words: innovative and sectoral modernization, scientific and technical development, regional economy, innovative infrastructure, economic regulation, clustering, structural shifts, sustainable development, gross regional product.